

DOKTOR FAVÁGÓ

– A közgazd elvégzése után két évig a gazdaságföldrajz tanszéken kutattam, oktattam, majd tíz év demográfia következett. Az ismeretek gyarapodásával a kérdőjelek is egyre jobban szaporodtak. Kandidátusi disszertációm a munkahelyem jóváhagyta, de már nem küldtem el az Akadémiára. Tudom, nagyképűség, de azt mondtam, kandidátus van egy csomó – de milyenek, úristen! –, olyan csak egy van, aki nem adta be az elfogadott disszertációját. Szakitottam a magyar tudományt.

Hazafelé, a gyökerek felé jöttem. Azért választottam Szanyt a térképen, mert ez a vidék nem kevert: homogén nemzetiségű, homogén vallású; ezek az igazán életképes populációk. Készültünk a függetlenebb életre, 1979-ben leköltöztünk. Utána még hetente két nap bejártam az intézetbe, a demográfia vidéken is művelhető.

Az embert az teszi emberré, hogy egyénisége van, hogy különbözik a többitől. Az ellentmondást, hogy a lakhelyet mégis tömegjegyek alapján választottam, nem oldottam fel; néhány éve nem vagyok gondolkodásra kényszerítve.

Ha sokan egyetértenek velem, változtatni kell. A különbözőni vágyás is feszegette a családi élet kereteit. De igazában az nyomta agyon, hogy nagy célokat tűztem ki. Végül itthon is védekezni kellett. A mindennel való harcban már nem volt háttér.

Nem tudom, mi az örökös szembenállásom gyökere, az biztos, hogy magányos voltam mindig. Vágytam a többiek közé, de valami korlátot nehezen tudtam átlendülni. 1956-ban tízéves voltam, és sajnáltam, hogy Nagy Imre megcsinált mindent, s nekem nem maradt semmi.

Nem szeretnék valami kerek elméletet arra, hogy mitől lettem ilyen, mert az idealizálás lenne. Ha valamit rosszul csinálok is, nem török le, hisz jól akartam. Más is így van ezzel, de az én közérzetemet jobban befolyásolja ez a tudat. Nekem fontos, hogy a lelkiismeretem békén éljek.

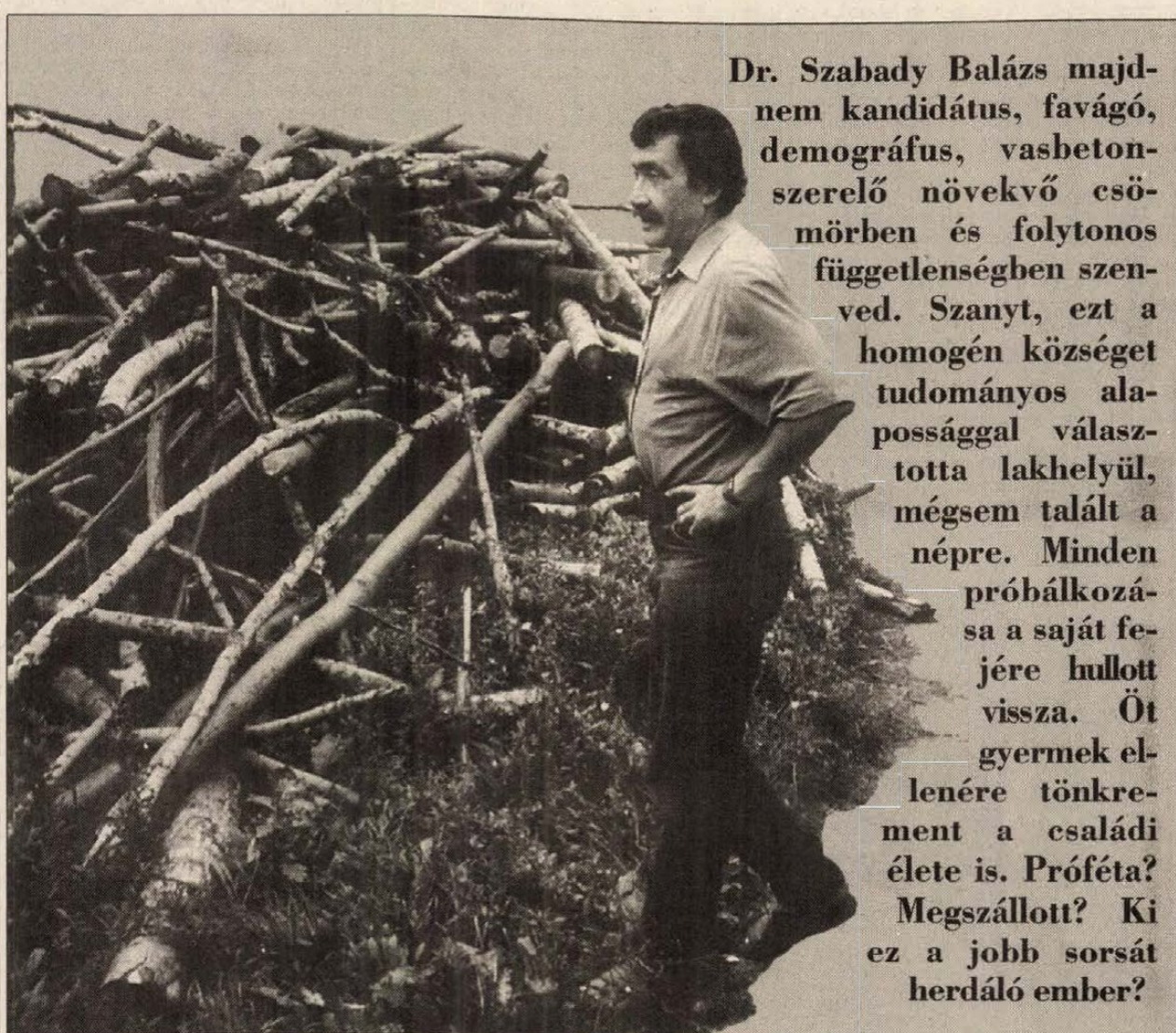
Büszke vagyok rá, hogy most sem vagyok hatalmon. Hozzám a konzervatív irányzat áll közel, de nagyon utáltam az előző kurzust, ám ez a hatalom sem kellene. A nyolcvanas évek elején megpróbáltam kapcsolatot találni az ellenzékkel. Nem sikerült. Olyan ember vagyok, akinek semmi sem sikerül. 1984-ben kicsempésztem Nyugatra egy 80 oldalas írást. Elkallódtam? Nem volt elég érdekes? Őket akkor Bős érdekelte, nem gondolkodtak rendszerváltozásban, nekik ez túl vad elképzelés lehetett. Megfordult a fejében Afganisztán. Az elmenetel legfeljebb így fogalmazódott meg, hogy Afganisztán: valahol meghalni, ha már itt nem tudok élni.

Családi zűrjeink miatt két hétre bevonultam a pszichiátriára, utána elmentem vasbetonszerelőnek egy évre Pozsonyba. De itthon mozgolódtam az ellenzék, sűrűsödött a levegő, s hazajöttem.

Hány Gyula, a Dózsa Tsz élnoke: – Amikor idekerültem, dr. Szabady már favágó volt. Doktor? Szerettem volna képzettségének megfelelő munkát adni neki, de az a befelé forduló, filozófalgatásra hajlamos férfi azt felelte, neki a favágás megfelelő. Később kellett volna egy közgazdász. Mondtam, hogy felvonnék a fejét. Azt felelte, inkább az állattenyésztésbe jöjjön feljónak.

Az 1990-es választás után bejött az irodámba, s megkérdezte: „Hogyan érzi magát, élnoke elvtárs ebben a székben?” mert cikket akart írni, azt mondtam: majd később.

Találtam Pesten egy éjszakai diszpécseri állást a tejiparban, s ha csak tettem, elmentem a Jurta Színházba az ellenzéki rendezvényekre. A demográfiai ellenzéki Fekete Gyulától alapvetően eltér a nézetem. Ezért nem fértem be az MDF-be. Nem tetszett a vidéki földrajztanári színvonalon szabadjára engedett pófázás. Bár e hazában mindenki kollaboráns volt, egymásra mutogattak. Milyen lesz itt a szelekció? Azt választják meg, akinek szebb a nyakkendője, vagy aki jobban tud kiabálni, netán aki magasabb pozícióból jött? Mert ez a vezérkar a régi rendszer népfrontos aranytartaléka volt, s a kiválasztás semmivel sem volt jobb, mint korábban. Zavarosnak tűnt, kiléptem.

Dr. Szabady Balázs majdnem kandidátus, favágó, demográfus, vasbetonszerelő növekvő csömörben és folytonos függetlenségben szenved. Szanyt, ezt a homogén községet tudományos alapossgal választotta lakhelyül, mégsem talált a népre. Minden próbálkozása a saját fejére hullott vissza. Öt gyermek elenére tönkrement a családi élete is. Próféta? Megszállott? Ki ez a jobb sorsát herdáló ember?

Egy gyűlésen bejelentette egy kisöreg, hogy megalakult a kisgazdapárt. Megtapsolták. Felmászott a helyére egy másik öreg, hogy ez nem a történelmi kisgazdapárt. Kriptaszag volt.

Az SZDSZ-ben alapító lettem. Az erőteljes liberális fordulat, a szabadjára engedett piacgazdaság már nem illett össze az én faluról vallott nézeteimmel. Féltem tőlük az elesett embereket, az elesett társadalmat. A KDNP-nek talán a második tagja voltam Győr megyében. Keresztes Sándorral egy győri lakásban negyedmagammal találkoztam. Beszélte De Gasperi-től kezdve a nyugati pártokig mindenkiről, mert azok őket ismerik el, de arról egy szót sem szólt, hogy ennek a tízmillió embernek mi kellene. Nem úgy képzeltem, hogy a papok mondják meg, ki lehet tagja a pártnak. Beszörültek a sekrestyébe. Nem találtam olyan konzervatív pártot, amelyikkel együtt lehet működni az emberekkel. Ilyen sors, mint az enyém, több ezer van.

Még a Németh-kormány idején megjelent, hogy aki politikai, vallási, lelkiismereti okból hátrányt szenvedett, kérheti a rehabilitálását. Németh Miklós kettővel alattam járt az egyetemen, kari KISZ-titkárként ismertem. Na, mondtam, kipróbálom, mi ez. Kezdtém az egyetemről való eltávolítással, mert nem tekinthetem véletlennek, hogy 35 gyakornokból csak kettőnk nem véglegesítették. Egyébként: sirlamas volt a tanszék szellemi színvonala. Egy kolléga három külföldi könyvnyersfordításból gépelte össze a tankönyvet, s nem vette észre, hogy két egymást követő oldal szinte szóról szóra megegyezett, mert az egyik forrás a másik fordítása volt. Nekem, a gyakornoknak kellett szólnom. Az intézetben is régen főmunkatársnak kellett volna lennem. Végül a csornai tanácsra a gyerekeim hittanbeiratása miatt telt ki a becsületem. Írásban persze semmi nyomot nem hagytak. Több mint egy év múlva az egyetem és az intézet formális együttműködésre invitált. Az intézetben még egy megbízást is adtak, és kész. Ez volt az én rehabilitálásom.

Persze hogy el tudom képzelni magam hatalmi pozícióban, ha lenne olyan társaság, amelyikkel együtt tudnék működni. De felesleges ezzel foglalkozni, mert szerencsére én már nem kerülök ilyen helyzetbe. Ha utasítani tudtam volna is, az Antall-kormányban nem tudtam volna kultuszminiszter vagy külügyminiszter lenni, mert ahhoz vállalni kellett volna azt a gondolkodást, azt a stílust.

A másságra törekvés valóban elválaszt gyakorlatilag mindenkitől. Oda jutottam, hogy nem is beszélek senkivel. Nem tudok. A menyasszonyommal sem ilyesmikről beszélünk, pedig nagyon jól megvagyunk. Pozíció után már azért sem nyújtanám ki a kezem, mert annyi mindenben átmentem, s negyvennyolc éves vagyok, ekképp már lehet, hogy valóban alkalmatlan. De ezt már akkor kimondták rám, amikor nem voltam az. És az elnyomott helyzet, a sok sérülés alkalmatlanná teszi

az embert az együttműködésre, akár vezetettként is. Ennyi sérelem után sokan alkoholhoz menekültek, megőrültek, öngyilkosok lettek, emigráltak. Eredménynek érzem, hogy talpon maradtam, hogy tudok dolgozni, akarni, gondolkodni.

Funtek János, jegyző: – Szuperértelmes, szuperhatséges ember. Miért nem tudja kamatoztatni? Nem volt állása, felvettük a könyvtárba közhasznú munkásként katalógust készíteni. Semmi kifogás nem volt a munkája ellen. De a könyvtáros asszonyka ferje bement, összeverekedtek. Rendőrségi ügyek, gyámhatósági ügy, jó pár botrány, ami az egész községre kihatótt. Megszüntettük mindkettőjük munkaviszonyát. Ha ez nincs, készült tovább a katalógus, s van könyvtárosunk.

De igen, pesszimista vagyok, mert a kommunizmustól úgy szabadultunk meg, hogy csöbörből vödörbe kerülünk. Nem így álmodtam. Nem látok a mai és az előző kormány között különbséget. Ez is a Kádár-rendszerben kialakult se hús, se hal garnitúra: az egyik nap kommunista, a másikon katolikus. Ne a csúcson lévőkre gondoljon, azok pár éve tudatos európaiként viselkednek, de nem hiszek az ösztinteségükben. Némethék, Antallék, Hornék is úgy viselkednek, mintha a Nyugatot választotta volna őket. Arra figyelnek, Kohl mit szól, s nem arra, hogy tetszik-e a szanyi parasztnak. A tettek és a szavak nem esnek egybe most sem. Ha mégis, akkor olyan ügyesen csinálják, hogy már észre sem vesszük.

En erős vagyok, viszonylag értelmes is, akármit elvállalok, mégis alig kaptam állást. Az elesettek, akiknek nyolc általánosra van, borzalmas helyzetbe kerültek. Nekik akarják srófolni az árakat és az adókat? Ez örület.

A feleségemmel évfolyamtársak voltunk. Utolsó évben kerültünk össze, s ez nagy hatással volt mindkettőnkre. A házasságunkat én ma is átlag fölöttinek tartom, s nemcsak az öt gyermek miatt. Életrevaló emberek voltunk mindketten az elnyomás, a kilátástalanság ellenére... Nemcsak 1970-ben éreztem így, nekem mindig reménytelen volt a kommunista rendszer. Beléptem a pártba, vagy kívül indítsak partizánharcot? A feleségemet zavarta ötfeláldozó hajlamom. MFért nem inkább őerte akarok élni, miért egy társadalomért meghalni? Most már megértem, hogy érdemesebb lehet egy

emberért élni, mint az egész világért. Különböző vérmérsékletű családból származunk, különböző kulturális indíttatásúak voltunk, ami korábban is okozott közöttünk feszültséget. Valójában nem voltunk egymáshoz valóak. Gondolkodásban igen, vérmérsékletben nem, s amikor az ember rugalmatlanabbá válik, ez jobban kiütöközik.

Volt benne faluszeretet, a nagy családban is benne volt, vallásossá már én tettem, s a leköltözést már szerette volna kisleletni. Sok válságot átvészelünk, kötelékünket ezért teherbíróbbnak hittem. Szerettem volna támaszkodni a családra, de a viselkedésem sújtotta a családot. Mintha én romboltam volna szét, amire támaszkodni akartam. 1976-ban formálisan elváltunk, mert akkor én már olyasmit írogattam, amiért fel is akaszthattak volna. Nem tudom, hogy Konrád, Eörsi, Haraszi félt-e az akasztástól, de bármelyik pillanatban megmerevedhetett a rendszer!

Gyermekkoromnak huszonhárom éves a leghosszabb sipja, s a negyedik, az első fiú, aki velem is lakik, tizenhét. S van még egy bekítésre világra hozott kilencéves kislány. Öt éve élünk végképp külön, de előtte is voltak... Na! Sajnos a környezetet is igyekezett azt a látszatot kelteni, mintha valami nőügy miatt, szóval, hogy én voltam a hibás.

– Lehet, hogy olyannak látszom, aki csak kesereg, akinek semmi sem jó. Régebben nem ilyen voltam. Visszafelé nézem az életem, s látom, mi minden kergesedett rám. Negyvennyolc évesen én már a halált várom, és a nyugdíjat, ha lesz még akkor nyugdíj. Ha lehetőség nyílna előttem, biztos alkalmazkodnék, rugalmasan fogalmaznék, még fiatal is lennék.

Négy éve magasröptű publicisztiká-

N. néni: – Balázs rendesen lócsón. Mit tudnék én, a szomszéd még mondani? A felesége a gyerekekkel Z.-hez menekült, az meg nincs itthon... De mi mindenkivel jobban akarunk lenni, ugye megérti? Jár most hozzá Éva. Azt meg kitagadták a szülei. Édesanyjuk helyett a volt vejüket ajnározzák. Hogy a válás miatt, vagy a nagyvagyoni miatt, ki tudja? Ne, ugye érte? Éva nagyobbik gyerekeit egyházi kollégiumba adta a férj, a kicsivel azért Éva volt ott az évnitón.

kat írtam a Kisalföldbe, majdnem mindegyiket közölték. Aztán egyre kevesebbet, s kezdtem tudni, mi kell, mi

nem. Abbahagytam, mert nem akartam, hogy beálljon egy olyan öncenzúra, amit nem lehet vállalni.

Számomra az ember elsősorban erkölcsi lény. Nem készültem arra, hogy megfogalmazzam, mit jelent nekem a vallás. Nem mindig ugyanazt jelentette, de valami állandóságot, biztonságérzetet. Az utóbbi évekig hetente jártam templomba, sőt benn voltam a képviselő-testületben is. A hatalomra került mai vallásossághoz semmi közöm. A falvakban elbitorolt vagy visszahódított egyetlen iskolákat, mint Szanyban is, szomorú tévedésnek tartom.

Ósszel voltam utoljára templomban. Az egyik barátom kérte, legyek a bérmaszülő, de a pap kihirdette az osztályban, hogy nem lehetek, mert elváltam. De én azután még jegyesoktatásokat tartottam!

A népet sem lehet más elbeszéléséből megismerni. Magamnak kell tapasztalatot szerezni. Közösségbe akartam jönni; ha pedig nincs, majd én megteremttem. Segíteni akartam. Gúnyosan úgy is lehet mondani, hogy nem tartanak igényt a prófétaságra. Többet vártam egy ilyen vallásos vidéktől. A papok képmutatóvá nevelték az embereket, s ezt tetőzte a Kádár-rendszer.

Nem azért költöztem ide, hogy elszigeteljem magam. Elmentem az emberekkel a kocsmába, elmentem velük dolgozni... A favágás? Természet, fizikai munka, egyszerű emberek társasága, ráadásul csak egy balta kell hozzá. Talán semmit sem tanultam az egyszerű emberektől, de jól éreztem magam közöttük. Elveztem a természetes reakcióikat. Azt hiszem, befogadtak, bár most utólag azt mondják, hogy nem. Egy katolikus falu, ahol a plébános az úr, kiveti a fekete bárnyát a válás, a zűrök miatt. De engem csak az fogadja be, akit én is befogadok.

Ne nevessem: 1988-ban felültem Pes-

Kapui Jenő plébános: – Nagyon értelmes ember. Csak az ember, ha normális ember. Bizonyos mértékig örülök, hogy az elődörmöl összeveszett, hogy kimaradt a testületből, mert egyre kevesebben tartották maguk közé valónak. Erkölcseleg elítélhető az is, hogy talentumait nem használja, hogy csapódik a világban. Végül meg kellett mondanom neki: pártszervezetet akarunk, de ne jöjjön el, mert a többiek nem jönnek. Nem proféta ő, mert a proféták hitelesek. Egy pártszervezet mondta: „Egy ilyen okos ember hogy lehet ilyen hülye?”

ten a villamosra, hogy megkeresem a népet. Jártam a külvárosban, láttam az embereket, de a népet nem találtam. Naiv hülyeségnek is nevezhető, de kíváncsi voltam, miben nyilvánul meg az elégedetlenség. De a külváros épp olyan volt, mint a belváros. Mások a házak, kicsit mások az emberek is, de annyira azért nem. Itt azért találtam valamit, csak nem egészen azt, amit szerettem volna, s nem tudtam vele azt kezdeni, amit szerettem volna. Elismerem, ő sem azt kapta tőlem, amit várt.

A legfontosabb az volna, hogy az emberek érezzék itthon magukat, érezzék jól magukat. A szerepem akármi lehetett volna. Egy ember, akihez jöhetnek tanácsért, akihez lehet igazodni. Ők hozzám, én hozzájuk. Kölcsönösen.

Csak a végét mondom. A plébános szervezte a KDNP-t, én voltam a megyében az első vagy második tagja. Eljött hozzám, hogy ne menjek el az alakuló ülésre. Nem mentem. Jött Győrből egy pap, és a képviselő-testületi tagokból megalapították a KDNP-t. Az önkormányzati választás előtt szölt valaki, hogy induljak a polgármester-választáson. Nekem akkor már elegendő volt a politikából. Azt feleltem, rendben, de egyetlen emberhez sem megyek ajánlócéduláért. Hatvan volt a limít, negyvenhetet összegyűjtöttek. Nem kerültem be a testületbe sem, de ez engem már nem érdekelt, annyira elegendő volt.

Az értelmiségi gondolkodó ember, aki teremteni tud. Csornai munkahelyemen sincs erre igény, s ha nincs rá szükség, leszokik az ember a teremtésről. Csornára menet olvasni nem tudok, mert a busz ráz. Azon gondolkodom, hogy mit fogok reggelizni.

Pünkösti Árpád